

КОРРУПЦИЯ БИЛАН БОҒЛИҚ БЎЛГАН ХУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИ ОЛДИНИ ОЛИШДА ИЧКИ ИШЛАР ОРГАНЛАРИНИНГ ЎРНИ ВА АҲАМИЯТИ

Д.Г.Хусанов

Тошкент вилояти ИИББ тўртинчи минтақавий ҳудуд Куйичирчиқ
тумани ички ишлар бўлими бошлиғи
<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.10003054>

ARTICLE INFO

Received: 06th Oktober 2023
Accepted: 13th Oktober 2023
Online: 14th Oktober 2023

KEY WORDS

ABSTRACT

Мамлакатимиз мустақилликка эришганидан то бугунги кунга қадар инсон ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш, уларнинг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини юксалтириш ҳамда қонунийликни мустаҳкамлашга оид ислохотлар изчил амалга оширилмоқда. Лекин, бугунги кунда жамиятимизда демократик ҳуқуқий давлат ва эркин фуқаролик жамияти қуришга асосий хавфлардан бири бўлган ҳуқуқбузарликлар ҳам мажуд бўлиб, уларнинг ичида коррупция билан боғлиқ ҳуқуқбузарликлар алоҳида аҳамият касб этади.

Дарҳақиқат, коррупция билан боғлиқ ҳуқуқбузарликлар давлат ва жамият ҳаётининг барча жабҳаларида туб ислохотларни амалга оширишга тўсқинлик қилади, инсон ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларининг бузилишига олиб келади ҳамда барча жамоатчилик институтларининг нормал фаолият юритиши ва механизмига путур етказиши, жамиятда давлат ҳокимиятига нисбатан ишончсизликни вужудга келтиради ва мамлакат хавфсизлигига хавф туғдиради. Шунингдек, мамлакатнинг ижтимоий, сиёсий ва молиявий-иқтисодий ҳаётига салбий таъсир кўрсатиб, давлат бошқаруви ва тадбиркорликнинг самарадорлигини пасайтиради, инвестицион муҳитни ёмонлаштиради ҳамда ижтимоий тенгсизликни келтириб чиқаради.

Қайд этиш лозимки, ҳозирги кунда давлат ва жамият келажагининг таназзули бўлмиш – коррупцияга қарши кураш нафақат мамлакатимизда балки, халқаро миқёсда ҳам долзарб муаммолардан бири ҳисобланади. Бошқача айтганда, коррупция – ҳар қандай мамлакатнинг миллий давлатчилик асослари, сиёсий ва иқтисодий барқарорлигига жиддий хавф солади, фуқароларнинг ижтимоий адолат, қонун устуворлиги ва давлат органларига бўлган ишончини сусайтиради. Шу боис ҳам коррупцияга қарши курашиш ва мазкур фаолиятни доимий асосда давом эттириш мамлакатимизда амалга оширилаётган ислохотларнинг, хусусан, суд-ҳуқуқ ислохотларининг муҳим йўналишларидан бири бўлиб қолмоқда. Хусусан, Ўзбекистон

Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги «2022 — 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида»ги ПФ-60-сон Фармони¹да ҳам «Давлат хизматида коррупция омилларини бартараф этиш, кадрларни танлов асосида ишга қабул қилиш ва улар фаолияти самарадорлигини баҳолашнинг ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш; Давлат хизматида манфаатлар тўқнашувининг олдини олиш бўйича самарали механизмларни яратиш, коррупцияга қарши курашиш борасидаги фаолиятда очиқликни таъминлаш ва жамоатчилик иштирокини кенгайтириш; Коррупцияга қарши курашишга замонавий ахборот, шу жумладан сунъий интеллект технологияларини жорий этиш; Коррупцияга қарши курашишда фуқаролик жамияти институтлари билан ҳамкорликни йўлга қўйиш, жамоатчилик назоратини олиб боришни қўллаб-қувватлаш; Коррупцияга қарши курашиш амалиётида тизимли превентив чораларни кучайтириш; Аҳоли ва давлат хизматчиларининг коррупцияга қарши курашиш соҳасидаги билимларини узлуксиз ошириш тизимини жорий қилиш; Норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг “коррупциядан холи қонунчилик” тамойили асосида ишлаб чиқилишини таъминлаш» каби қоидалар алоҳида қайд этиб ўтилди.

Коррупция — шахснинг ўз мансаб ёки хизмат мавқеидан шахсий манфаатларини ёхуд ўзга шахсларнинг манфаатларини кўзлаб моддий ёки номоддий наф олиш мақсадида қонунга хилоф равишда фойдаланиши, худди шунингдек бундай нафни қонунга хилоф равишда тақдим этиш²дир. Унинг луғавий маъносига тўхталадиган бўлсак, «коррупция» латинча «corruptio» сўзидан олинган бўлиб, «сотиб олиш», «пора» деган маъноларни билдиради³. Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг «Коррупцияга қарши конвенцияси»да коррупцияга энг қисқа, лекин кенг қамровли таъриф берилган десак муболаға бўлмайди, яъни: «Коррупция – шахсий наф кўриш мақсадида давлат ҳокимиятини суистеъмол қилиш»⁴. Мисол учун, славян тилларида «коррупция» пора маъносида тушунилади. «Коррупирати» кесими серб-хорват тилида «пора бериб ўз томонига оғдириш, пора бериш» деб таржима қилинади. «Коррупенеску» сифати эса, чехларнинг тилида «сотилувчи, сотқин» маъносини англатади⁵. Рус тилидаги «коррупция» – пора эвазига сотиб олиш, мансабдор шахсларнинг, сиёсий арбобларнинг сотқинлиги⁶ маъносини англатади.

Қ.Р. Абдурасулованинг фикрича, «Коррупция – давлат аҳамиятига молик вазифаларни бажараётган ва уларга тенглаштирилган шахслар томонидан ўз хизмат ваколатлари ёки улар билан боғлиқ имкониятлардан фойдаланиб, ғараз мақсадда ёки бошқа шахсий манфаатни кўзлаб содир этилган ижтимоий хавфли қилмишлар (бу қилмишлар учун жавобгарлик Ўзбекистон Республикаси ЖКнинг тегишли

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги «2022 — 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида»ги ПФ-60-сон Фармони // <https://lex.uz/docs/5841063>.

² Ўзбекистон Республикасининг «Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида»ги қонуни // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - <http://lex.uz>.

³ Юридик энциклопедия. – Т., 2001. – Б. 84.

⁴ Конвенция Организации Объединенных Наций против коррупции (Принята резолюцией Генеральной Ассамблеи от 31 октября 2003 г.).

⁵ Абдурасулова Қ., Курбонов О. Коррупция: Асосий тушунча ва шакллари (рисола). –Т., 2009. –Б. 14–15.

⁶ Егорова Н. Е. Уголовно-правовые формы борьбы с коррупцией в новых экономических условиях: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Саратов, 1996. –С.22.

моддаларида назарда тутилган) йиғиндисиدير»⁷. Б.И. Исмаилов, коррупция – мансаб мавқеидан шахсий мақсадларда фойдаланиш билан боғлиқ жиноят. Коррупция деганда, аксарият ҳолларда давлат амалдорлари томонидан шахсий манфаатларини кўзлаб, бойлик орттириш мақсадида фуқаролардан пора олиш, қонунга хилоф пул даромадларини қўлга киритиш тушунилади⁸ деб фикр билдиради. Баъзи олимларнинг фикрича, «коррупция, унинг миқёси, ўзига хос хусусияти ва ўсиш суръати – мамлакат сиёсий, ижтимоий ва иқтисодий муаммолар маҳсули ҳисобланади»⁹.

Бугунги кунда дунё миқёсида коррупцияга оид ҳуқуқбузарликларни олдини олишга қаратилган мустақкам ҳуқуқий база ва тизимли амалиёт шаклланган десак муболаға бўлмайди. Масалан, Бирлашган миллатлар ташкилотининг Иқтисодий ва ижтимоий кенгашининг Коррупцияга қарши кураш резолюцияси (1995 й.), Давлат мансабдор шахсларининг халқаро ахлоқ кодекси (1996 й.), Халқаро тижорат ташкилотларида коррупция ва порахўрликка қарши кураш ҳақидаги декларация (1997 й.), Миллатлараро уюшган жиноятчиликка қарши кураш конвенцияси (2000 й.), Бирлашган миллатлар ташкилоти Бош Ассамблеяси томонидан қабул қилинган Коррупцияга қарши конвенция (2008 й.) ва бошқа халқаро ҳужжатларнинг қабул қилингани мазкур иллатга қарши курашда муҳим омил вазифасини ўтамоқда.

Бирлашган миллатлар ташкилоти Бош Ассамблеяси томонидан қабул қилинган Коррупцияга қарши конвенция коррупцияга қарши кураш борасидаги энг асосий халқаро ҳужжатлардан бири бўлиб, бугунги кунда дунёнинг 130 дан ортиқ давлатлари томонидан ратификация қилинган. Мазкур ҳужжатда коррупцияга оид ҳуқуқбузарликларнинг моҳияти очиқ берилган ва унга қарши кураш чоралари белгилаб қўйилган.

Айтиш мумкинки, бугунги кунда республикамизда коррупцияга оид ҳуқуқбузарликларга қарши курашга қаратилган изчил ва аниқ мақсадга йўналтирилган бир қатор комплекс характерга эга чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. Улар нафақат коррупциявий ҳолатларни олдини олиш, бартараф этиш, балки, коррупциянинг ёки унга имкон берадиган омилларнинг пайдо бўлишига йўл қўймасликка йўналтирилганлиги билан ҳам эътиборга моликдир.

Шунингдек, мамлакатимизда бугунги кунда коррупцияга оид ҳуқуқбузарликларни олдини олиш ва унга қарши кураш, давлат қурилиши ва бошқарувининг барча соҳаларида демократик ислохотлар ўтказиш, хавфсизлик ва барқарорликни сақлашга қаратилган ва Конституцияга асосланган мустақкам норматив-ҳуқуқий база шакллантирилди десак муболаға бўлмайди.

Хусусан, сўнгги беш йилда республикамизда коррупцияга қарши курашиш соҳасида муҳим ташкилий-ҳуқуқий ислохотлар амалга оширилди. Аҳолининг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини оширишга, жамиятда коррупцияга мурасасиз муносабатни шакллантиришга йўналтирилган тизимли чоралар кўрилди. Жумладан,

⁷ Абдурашулова Қ., Курбонов О. Коррупция: Асосий тушунча ва шакллари (рисола). –Т., 2009. –Б. 60.

⁸ Исмаилов Б. И. Коррупцияга қарши курашнинг халқаро-ҳуқуқий асослари. Маъруза матни. –Т., 2013. –Б. 2.

⁹ Алауханов Е.О., Турсынбаев Д.Е. Борьба с коррупцией в государственных органах Республики Казахстан / Под ред. Е.О.Алауханова. –Алматы, 2008. – С.8.

Ўзбекистон Республикасининг 2017 йил 3 январдаги «Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида»¹⁰ги қонуни, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йилнинг 2 февралдаги «Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонунининг қоидаларини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида»¹¹ги қарори ва Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 27 майдаги «Ўзбекистон Республикасида коррупцияга қарши курашиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»¹²ги фармони ҳамда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг палаталарида коррупцияга қарши курашиш ва суд-ҳуқуқ масалалари бўйича қўмита¹³лар ташкил этилганлигини алоҳида эътироф этиш лозим.

Шунингдек, коррупцияга қарши курашиш бўйича самарадорликни ошириш, мамлакатимизда қулай ишбилармонлик муҳитини яратиш, юртимизнинг халқаро майдондаги ижобий обрў-эътиборини ошириш мақсадида, ҳамда 2017 — 2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар [стратегияси](#)¹⁴да белгиланган вазифалардан келиб чиққан ҳолда Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикасида коррупцияга қарши курашиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Фармонининг 1-иловасида «2019-2020 йилларда коррупцияга қарши курашиш давлат дастури», 2-иловасида Коррупцияга қарши курашиш бўйича республика идоралараро комиссиясининг янгиланган таркиби тасдиқланди.

Мазкур ислохотлар иникоси сифатида айтишимиз мумкинки, ислохотларни амалга ошириш доирасида фуқароларнинг ҳуқуқ ва манфаатлари ҳимоя қилинишини, давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари фаолияти очиқлигини, жамоат ва парламент назоратини таъминлаш механизмлари такомиллаштирилганлигини, шунингдек, ҳуқуқни муҳофаза қилиш ва суд органлари фаолиятининг ҳуқуқий асослари ислоҳ қилинганлигини алоҳида қайд этиш лозим.

Ҳар қандай давлат ва жамият ҳаётига салбий таъсир кўрсатиши, давлатнинг ижтимоий, иқтисодий ва сиёсий функцияларининг талаб даражасида бажарилишига қаршилик кўрсатиши боис коррупцияга оид ҳуқуқбузарликларни миллий хавфсизлигимизга таҳдид сифатида баҳолаш ўринлидир. Мазкур таҳдидларни олдини олувчи ва унга қарши курашувчи яъни, коррупцияга қарши курашиш бўйича фаолиятни амалга оширувчи ва унда иштирок этувчи органлар ҳамда ташкилотлар Ўзбекистон Республикасининг «Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида»ги қонунда кўрсатилган бўлиб, ушбу органлардан бири бу - Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлигидир.

¹⁰ Ўзбекистон Республикасининг 2017 йил 3 январдаги «Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида» ги қонуни // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - <http://lex.uz>.

¹¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йилнинг 2 февралдаги «Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонунининг қоидаларини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида» ги қарори // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - <http://lex.uz>.

¹² Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 27 майдаги «Ўзбекистон Республикасида коррупцияга қарши курашиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида» ги фармони // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - <http://lex.uz>.

¹³ <https://parliament.gov.uz/>

¹⁴ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги ПФ-4947-сон Фармони // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси - <http://lex.uz>.

Қонунга биноан Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги ўз ваколатлари доирасида:

- коррупцияга қарши курашиш соҳасидаги давлат дастурларини ва бошқа дастурларни ишлаб чиқиш ҳамда амалга оширишда иштирок этади;
- коррупция билан боғлиқ жиноятлар бўйича тезкор-қидирув фаолиятини, терговга қадар текширувни, суриштирувни ва дастлабки терговни амалга оширади;
- коррупциянинг ҳолати ва коррупцияга қарши курашиш натижалари тўғрисидаги ахборотни йиғади ҳамда таҳлил қилади, тегишли давлат органларига зарур ахборотни тақдим этади;
- жисмоний ва юридик шахсларнинг коррупция фактларига доир мурожаатларини кўриб чиқади ҳамда уларнинг бузилган ҳуқуқларини тиклаш ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш чораларини кўради;
- аҳоли ўртасида жамиятда ҳуқуқий онгни, ҳуқуқий маданиятни юксалтиришга ва қонунийликни мустаҳкамлашга қаратилган ҳуқуқий тарғиботга доир фаолиятда иштирок этади;
- коррупцияга оид ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги статистика маълумотларининг ҳисоби юритилишини ва таҳлил қилинишини таъминлайди;
- коррупцияга оид ҳуқуқбузарликларнинг ўз вақтида олди олинишини, аниқланишини ва уларга чек қўйилишини таъминлашга, уларнинг оқибатларини, шунингдек уларга имкон берувчи сабаблар ва шарт-шароитларни бартараф этишга доир тадбирларни ишлаб чиқади ҳамда амалга оширади;
- коррупцияга қарши курашиш бўйича фаолиятни амалга оширувчи ва унда иштирок этувчи бошқа органлар ҳамда ташкилотлар билан ҳамкорлик қилади;
- коррупцияга қарши курашиш соҳасида халқаро ҳамкорликни амалга оширади.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 27 майдаги ПФ-5729-сон Фармони билан тасдиқланган 2019–2020 йилларда коррупцияга қарши курашиш Давлат дастури ва Коррупцияга қарши курашиш бўйича республика идоралараро комимиссияси раиси томонидан 2019 йил 31 июль куни тасдиқланган «Коррупцияга қарши курашиш, аҳолининг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини юксалтириш, жамиятда коррупцияга нисбатан муросасиз муносабатни шакллантириш бўйича чора-тадбирлар режаси» ҳамда «Ёшларда коррупцияга қарши курашиш, фаол дунёқараш ва мустаҳкам фуқаролик нуқтаи назарини шакллантириш бўйича чора-тадбирлар режаси» ва Иқтисодий ҳамкорлик ва тараққиёти ташкилотининг тавсияларини бажариш бўйича «Йўл ҳартитаси» ишлаб чиқилиб ушбу ҳужжатлар асосида бугунги кунда коррупцияга оид ҳуқуқбузарликларни олдини олиш ва унга қарши курашиш бўйича Ички ишлар органлари томонидан ҳам тизимли ишлар олиб борилмоқда. Хусусан, жамиятда коррупцияга қарши курашиш маданиятини шакллантириш борасида ҳуқуқий тарғибот ишлари мунтазам амалга оширилмоқда.

Мазкур турдаги ҳуқуқбузарликларга қарши курашиш, уларни барвақт олдини олиш борасида Ички ишлар органлари томонидан қатор ижобий ишлар амалга оширилгани билан бирга, айрим камчиликлар мавжуд эканлигини, ҳали қилиниши лозим бўлган амалий ишлар кўплигини ҳам таъкидлаш ўринлидир.

Шу ўринда коррупцияга оид ҳуқуқбузарликларни олдини олиш ва унга қарши курашда Ички ишлар органлари томонидан қуйидаги ишларни мунтазам амалга ошириш мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз:

- коррупциянинг келиб чиқиш сабабларини чуқур ва тизимли таҳлил қилиш орқали уларнинг олди олинишини таъминлаш;
- давлат ҳокимияти бошқаруви идораларида коррупцияга оид ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ишларини мунтазам равишда олиб бориш;
- коррупцияга оид ҳуқуқбузарликларни, уларнинг содир этилиши сабаблари ва шарт-шароитларини аниқлаш бўйича чора-тадбирларни ишлаб чиқиш ва мазкур турдаги ҳуқуқбузарликларни олдини олишни таъминлаш;
- манфаатлар тўқнашувини олдини олиш ва бартараф қилиш бўйича доимий назоратни олиб бориш;
- коррупцияга оид ҳуқуқбузарликларни олдини олиш фаолиятини амалга оширувчи ва унда иштирок этувчи органлар ҳамда ташкилотлар томонидан илғор хорижий давлатлар тажрибасини ўрганган ҳолда коррупцияга қарши курашиш соҳасида қонунчилик ва ҳуқуқни қўллаш амалиётини такомиллаштириш бўйича таклифлар ишлаб чиқиш ва соҳа амалиётига жорий этиш;
- давлат органлари ва ташкилотлари фаолиятининг шаффофлигини ошириш ва кадрларни шаффоф танловлар асосида саралаб олишнинг янги механизмини жорий этиш ҳамда ёшларда коррупцияга қарши курашиш фаол дунёқараш ва мустақкам фуқаролик нуқтаи назарини шакллантирадиган чора-тадбирларни амалга ошириш;
- аҳолининг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини янада ошириш, жамиятда коррупцияга нисбатан муросасиз муносабатни кучайтириш мақсадида мунтазам равишда фуқаролик жамияти институтлари, оммавий ахборот воситалари билан ҳамкорликда оммавий ахборот воситалари ва интернет-ресурсларда коррупцияга оид ҳуқуқбузарликларга қарши кураш бўйича брифинглар, интернет-конференциялар, телевизион кўрсатувлар орқали тарғибот ва ташвиқот ишларини олиб бориш.

Шунингдек, бугунги замон талабларидан келиб чиққан ҳолда таъкидлашимиз лозимки, ҳар бир соҳада коррупцияга оид ҳуқуқбузарликларга имкон яратаётган сабаблар ва шарт-шароитларни таг-томири билан йўқотиш давлат органлари ва ташкилотлари раҳбарларининг биринчи даражадаги муҳим вазифаси бўлмоғи мақсадга мувофиқдир.

Шу билан бирга, ушбу йўналишдаги ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишда кенг жамоатчилик билан ҳамкорликдаги фаолиятга алоҳида эътибор бериш, жиноий йўллар орқали катта бойлик орттириш, адолатсизликка қарши курашни кучайтириш, ҳар қандай ҳуқуқбузарликларга кескин муросасизликда профилактик чора-тадбирларни амалга ошириш лозим. Коррупцияга оид ҳуқуқбузарликларни олдини олиш борасида мунтазам амалий чораларни амалга ошириш ўзининг ижобий натижасини беради албатта.

Хулоса ўрнида шуни таъкидлашимиз лозимки, коррупцияни олдини олиш ва унга қарши курашиш – қонунчиликни такомиллаштиришни, коррупциянинг олдини олиш бўйича комплекс чораларни амалга оширишни, иш фаолиятимизни янада демократлаштириш ва либераллаштиришни, инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини

ҳимоялашнинг ишончли механизмларини шакллантиришни тақозо этади. Бу эса халқ, тадбиркорлик субъектлари ва давлат органларининг ҳамкорлигини, шаффофлигини ва очиқлигини таъминлаш орқали Ўзбекистонда ҳуқуқий демократик давлат ва кучли фуқаролик жамиятини янада ривожлантирилишига хизмат қилади.